

НАД СУЛОЮ,

ЯК НАД БЕРЕГОМ ЖИТТЯ

— КНИГИ НАШИХ ЗЕМЛЯКІВ —

«У ДВОРІЧЧІ між Сулою та Дніпром, де на піщаних косах і в заболочених заплавах росло вдосталь дугвих трав, але майже не було де орати й сіяти, лежали древні Мокловоди по сусідству з Воїнцями. Саме тут, подаль від великих шляхів, живучи бідно, берегли селяни, наче життя, свою духовність і звичай далеких своїх предків. Збагачували їх собою і знову берегли, як береже голодний своє останнє млино...»

Ось така широчінь вималювалася зі сторінок романів Федосія Рогового «Свято останнього млива» та «Поруки для батька»), що склали диалогію про історичну драму Мокловодів не за своєї давнини, а майже в наші дні, в ту епоху, коли доля деяких сіл вирішувалася без будь-якої участі тих, хто в них жив. Такий твір написати було дуже нелегко, а ще важче надрукувати. «Свято останнього млива», написане раніше від распутинського «Прощання з Матерою», пролежало на редакторських столах понад десять років, зазнавши усіх несправедливостей адміністративної ери, яка в суті своїй завжди була антиестетична, антидуховна, і в силу цього стала для автора смугою нездоланих перешкод. Тим більше підстав порадіти появи довгожданих книг цього автора.

Древні Мокловоди, село, що за свій літописний вік мало три кладовища, пішло разом з ними під воду і тепер кожен його виселенець (переселенець офіційно) сум'ятливо і бентежно шукає нове пристанище своєму духові і звично наворачтає до коліскового крзю, зжитого зі світу безжалюбно рукою. Вчитель, автор оповіді, Леонтій Корнійович Окраїнець, стоїть у задумі перед хвилями

Сули, що плещуться на місці його малої батьківщини, як перед Пам'яттю, що тривожить сумління і не дає притихнути найбільшому в житті болю.

Як же бути далі їм, простому народові, що поклясти в осердя своєї життєвої витривалості? Як зостатись народом із правдивим морем, із спадчанською совістю?

Він не жде відповідей, бо їх і бути не може, у всякому разі немає такої людини, котра погодилася би дати їх. Ось чому такою гіркотою наповнене серце Вчителя, так болить йому за тям, що ніколи не властяться повернути. Тепер головне — зберегти, хоча б не зруйноване, не занепахнене екстремізмом «кравців» природи те, що стосується духу людського. Плавно оповідь-дума Вчителя, та не поспішаймо в захопленні за нею, автор раз по раз сам зупинятиметься і пробуватиме знову й знову глибину спізнаних характерів і протидіючих сил.

Активно вживаючи прийоми української історичної думи, Ф. Роговий вирішує нелегку задачу — збагнути, куди ж іде рід селянський, окраїнівський, у який такий всесвіт струмить його шлях і що чекає там на корінного мужика, землевпорядника, ось такого, як Прокіп Лядовський, що «має завдання в житті, твердив він сам собі, переступати межі, підійматися вгору з шаблєю на шаблє, опановувати й захищати позаду простір за простором».

Замилування автора своїми героями не сентиментальне (хоча подекуди і це трапляється), а скоріше йде від усвідомлення того, що один з найважливіших обов'язків наших — зберегти, по можливості, в недовірності набутий візми простонародний світогляд, мо-

ної стабільності, істинної гуманності й демократизму, що є осердям величини постійної, ґрунтом, малопридатним для випадкових соціальних експериментів. І це принципово важливо саме тому, що селянин «на життя в цілому — знав бозна-скільки тасмиць, хитрощів і всіляких способів, підглянутих у природі. У неї він учився не так розумом, як почуттям, очима, шкірою, ногами й руками, вухами, смаком. Добивався, власне, тієї мети, що й наука з технікою, але досягав її іншим, якимсь підсвідомим, почуттєвим шляхом. Узгоджувався з природою, зливався з нею разом з відчуттям своєї невідірваної приналежності до неї. Тому він не мислив проникати в неї грубою силою, чужинцем, вважати себе янчим, досконалішим — таке блюзнірство щоразу обурює Проропа, бо це, мовляв, однаво, що порпатися в моїй вла-

дній крові з зав'язаними очима».

Це ціла програма, і суть її, кажучи сучасною мовою, в осмисленні екології природи через екологію людини. Це те знання, до якого ми ще лише намічаємо підступи, хоча воно закладене в самій соціальній природі селянина. Нині, як ніколи, гостро стоїть питання ліквідації елементарної екологічної безграмотності хоча б на рівні проектування різних природоперетворюючих програм. І до того це все просто, що не встигаєш за серце ханатися, чуючи про проекти «загнудання» Байкалу чи повернення на південь північних рік...

Ніщо не руйнує так життя, як зневаження первородного народного досвіду, і звідси — замулення світоглядних джерел. Бо позбавлення сільської людини здорового спокою, який дарує їй безкорислива природа, віднімає до певної міри розвиток суспільства назад і веде до знекровлення його духовного середовища. «Що буде, коли урветься жила з древною кров'ю, згубиться нитка, сукана колесом вічної прядки...». Так ставить питання автор і на нього ж має мужність і відповідати.

Тому для людей, зазначає він, і за таких обставин головне — «не криштитись. Бути цілою хлібиною (паланицею) до самого поминального столу». Цю життєву позицію автора поділяють його герої — Вчитель-оповідач, більшовик Прокіп Лядовський, батько Вчителя табірник Корній Васильович Окраїнець, брат батька Дмитро (по-вуличному Осердя), поштарка Марфа Личачка, Варка-Вішунка, друг Корнія Ілько Петроградєць, Федір Баглай, Антон Заволока, навіть не в усьому симпатич-

висько Конкурент. Вони ще молодітні, мов тесані із шматка однієї дикої брили. Колоритність кожної постаті для Вчителя пам'ятлива не стільки особистим знайомством з ними, скільки розповідями про них поштарки Марфи Личачки — людини всюдисущої і всезнаючої, воїстину літописця зниклого під водами села.

Письменник підводить нас до такого розуміння взаємозалежності людини, що живе на землі і землею, і природи, пов'язуючи все це з тиском цивілізації, що стає страшно не за одну Марфу — куди поїти оту пуповину, закопану під рогаками біля печі, всякому витісненому зі своєї малої батьківщини? Батьківщини, ціну якої спізнала Марфина Людка, зрозумівши, набукавшись, що без неї людина села — ніщо. І не випадково чисті помислами вчорашні мокловодівці, а нині притулівські трактористи викинули геть зі свого нового (четвертого!) кладовища труну з Ливом Папазиром, відволікши її вночі до хати Панька Полбога — його супруги по чорній роботі проти односельців. Живі і мертвим негідникам не хотіли видавати бодай шматок рідної землі на довільний упокій, так, як це сталося у відомому фільмі «Покаяння».

Зате з відвагою, достойною найнижчого поклону, мокловодівці боролися і виборили разом з Ільком Петроградєцем ім'я і честь Корнія Окраїнца, до арешту «завідуючого мокловодівською хатою-читальнею, а заодно і сільбудівською бібліотекою на дев'яност тридцять книжок», склавши йому на поруки список за сто-надицятьма підписами для відправки куди слід. В жодного не похитнулось серце, хоч це могло за певних часів на-кликати на них немалі біди.

Автор вустами Вчителя переповідає нам усі складнощі цього процесу боротьби за людину і людяність, і в центрі її ставить прагнення селянської маси повернути собі родову гідність, закидану багнюкою нещадно запаланих жертв «культу особи».

...Є надія, що це не остання розмова з приводу героїв Федосія Рогового. Чимало сюжетних відростків ще чекають на своє продовження у часі і просторі. А головне — у вчинках. І, будемо сподіватись, наша література матиме ґрунтовну трилогію про боріння духу народного за недростих часів соціального зламу і перебудови.